

Tartalom: Érintések az erdélyi reformok körül, (Kovács Lajos) 119. l. Néhány szó még az unioról, (Zeyk József) 122. l. A' Bogátról, (Kövári László) 125. l. Közlemények. Ötletek, (Sisabar) 126. l.

Érintések az erdélyi reformok körül.

(Folytatás.)

IV.

Engedd meg barátom, hogy a' földes úr tulajdoni joga meghatározásának fejtegetésében csak azon idők törvényeit használjam, míg a' két testvérhon együtt volt, mert az elválás utáni törvények, mellyek részemre mind inkább kedvezők, Erdélyre nézve nem kötelezők. Azon időből ismét különösen felhozom a' népelyomás legvadabb korát, azon kort, mellyben a' nép örök szolgaság és parasztság járma alá (jugo perpetuae servitutis et rusticitatis) vettetett, mellyben örökre a' görhöz köttetett, (glebae adstricti), mellyben a' bűnösök maradéki is örök időkre, a' nőtelen támadók apái is büntetni rendeltettek, mellyben a' feltámadás örök emlékére minden nemtelen születésű a' hivataloktól végképen elzárattott, hol a' kegyetlen mérszárlásnak csak a' mérszárlók érdeke szabott határt 's a' t. E' kor az 1514-ki országgyűlés! Lássuk már most, mi értelemben vette ezen kegyetlen törvényhozás a' földes úr tulajdonát a' jobbágyföld körül? Attól következő adózások megvételeét engedte a' földes urnak u. m.

a) Évi adó, t. i. minden feleséges jobbágy, akár telkes vagy házzal biró, akár zsellér, évenként tartozott urának fizetni egy forintot aranyban. 1514. 15. t. cz.

b) Robot, hetenként t. i. egy napi szolgálat. 1514. 16. t. cz.

c) Hónaponként egy tyúk. 1514. 14. t. cz.

d) Kilenczed, t. i. minden akar aratott, akár kaszált föld termésének kilenczedik része. 1514. 18. t. cz. E' kilenczed története is mutatja, hogy a' földes úr eleitől fogva csak bizonyos és meghatározott adózásokat vehetett jobbágyaitól, mert a' nemesség a' kilenczedet is csak I-ső Lajos király különös adományából nyerte meg 1351. 6. t. cz. „ut per hoc ipsi regnicolae nostri nobis fidelius possint famulari.

e) Évenként pünkösdre 's Márton-napra egy egy lúd. 1514. 19. t. cz.

f) Tíz jobbágy telek (sessiones jobbationales) birtokosítól karácsonkor egy bizott sertés. 1514. 20. t. cz. Ezen adózások valának tehát a' földes úr tulajdona és nem több, legkevesebbé pedig a' jobbágy földbirtoka, minék bizonyítására számtalan törvényeket idézhetnék, mert előttem hever Bencsik útmutatása, honnan egész sorokat irhatnék le, míg minden olvasó méltán eljvedne törvénytudasomtól.

De tekintsük tovább hazánkban a' jobbágybirtok viszonyait, 's azok körüli rendelkezéseit a' törvényeknek, 's látni fogjuk ezekből világosan, hogy a' jobbágy birtoka soha sem volt az állított tág értelemben a' földes úr tulajdona, hanem csak! annyiban, mennyiben a' felhozott példában a' kir. városokban az egyes polgárok birtoka a' városé, mert azoktól adót vesz. Miért nem követeli hasonló joggal a' fejedelem, a' status, v. a' papság a' jobbágybirtok tulajdonát? hiszen állásuk 's viszonyaik egészen egyenlők valának eleitől fogva, a' különbség legfőlebb is az adózások mértékében létezett, mert a' jobbágyok birtokaiktól háromféle terhet viseltek, u. m.

A') Közterheket (*onera publica*), mint

1. Közadó (dicatio, contributio, *lucrum camerae*); ez eleitől fogva fizettetett a' jobbágság által, rendeztetett pedig 1-ső Károly decr. 19. 's következő §-ában, így 1551. 4. 1411. 2. t. cz. 's a' t.

2. Segedelem (*subsidium*) 1526. 39. t. cz., mellynek gyakran felét a' földes úr, felét a' jobbágság tartozott fizetni.

3. Kézmunkák (*labores gratuiti*) a' határ-széleken és várépítésnél.

4. Fuvarok (*vecturae*), élelem a' tábor-szá-mára.

5. Katonaállítás. 1435. 2. 1454. 4. t. cz. 'sat. t. i. száz jobbágy hármát, 33 egyet, szükség idején pedig minden jobbágy fejenként (*viritim*). —

B) Földes úri terheket (*onera domino debita*.)

Ezeket már fennebb előszámláltuk, u. m.

16. Robot. 1514. 16,

2. Adó. 1514. 15.

3. Kilenczed 1551. 6. 1498. 41. 1492. 47. 1500. 27. 29. 's a' t.

4. Elelembeli adózások, tyúk, lúd, disznó. 1514. 17. 19. 20 t. cz.

C) Papi terheket.

A' dézma, t. i. a' föld terméseinek tized része 1492. 48. 1514. 18. t. cz.; ez már a' Sz. István törvényeiben előfordul.

És miután ezek szerint a' földes úr is csak úgy, mint a' status és papság, csak bizonyos a' törvények által kiszabott 's önkényétől egyáltalában nem függő adózásokat vett, méltán kérdezhetni: mellyiké volt a' három közül a' jobbágy földbirtokának tulajdona? Erre a' törvényekből csak azt felelhetni: egyiké sem; bizonyos kimért adózás terhe mellett egyedül a' jobbágyé volt a' földtulajdon. Mutatja ezt az 1492. 49. 1514. 22. mellyek a' jobbágy örökségeiről szólnak; mutatja a' Verböczi III. rész. 29 és ama' fatalis 30 czimje, melly szerint a' jobbágyok gyermekei örökösödése meghatározatik, a' jobbágyok végrendelési jusa a' fekvő birtokukra nézve is megfejtetik. Az 1500. 29. t. cz. rendeli, hogy a' nagy-oroszfalusi oroszok azon földektől,

mellyeket vagy pénzen vagy más keresett szin alatt birnak, kilenczedet adjanak, ha az előtti birtokosai, is adtak. Vettek tehát és birtak noha a' földes urnak kilenczedet adóztak. Ezt szám nélküli törvények így tanítják. Sőt nemcsak az adózás mértékéről, de a' megvétel módjáról is a' törvények rendelkeztek, mutatja a' sok közt különösen az 1498. 51. 1500. 29. melly megemlíti: hogy számtalan visszalkodások támadtak, a' földes urak 's papok közt a' kilenczed és tized megvétele körül; 's a' megvétel módját intézi el.

Végre tegyünk még egy lépést tovább, 's miután mind ezekből napfény világosságban csak az tűnik ki: hogy a' jobbágyok által bírt földnek tulajdonosa nem más, mint a' jobbágy maga, a' földes úr pedig csak bizonyos meghatározott adózásoknak tulajdonával bír: természetes 's egyedül csak az törvényes következtetés, hogy e' tulajdont a' földes urnak sem visszakövetelni, sem kénye szerint azt elvenni nem lehet. Ezen elv annyival világosabb leszen mindenki előtt, ha Verböczi I. r. 40. III. r. 30. czimeiről, az 1492. 49. t. czikkről elmélgedik. Mert a' fennebbiekéből itélve a' tulajdon felől, magától támad a' kérdés: vannak-e esetek, midőn a' földes úr jobbágyának birtokát elveheti? mellyek ezek, 's mi kárpótlás mellett? Végig vizsgáltam régibb törvényeinket az elválásig, 's a' fenidézett 3 esetet találtam, mellyekben a' földes úr a' jobbágy birtokához jut, u. m.

a) a' III. rész 30 czíme szerint mint örököse, a' magvaszakadt jobbágynek.

b) a' I. r. 40 czíme után midőn egy nemes család több ágakra szaporodva, a' *curialis* birtokról kiszorul, 's kénytelen adózó telekre telepedni. —

c) az 1492. 49 t. czikk. szerint, ha a' jobbágy földeitől az adózásokat nem teljesítené, vagy mint ezen törvény mondja a' kilenczedet megtagadná. És épp mivel a' törvény ezen eltulajdonítás eseteit meghatározza, más következtetést huzni nem lehet mint hogy ellenkező esetekben a' jobbágyot, tulajdonában háborgatni nem

lehet. A' másik kérdésre t. i. mi kárpótlás mellett veheti el? megfelel ismét a' törvény, melly a' jobbágy tulajdonát még inkább világosságra hozza, mert azt rendeli a' III. r. 50 cz. 8 §-a is: hogy a' földes úr a' jobbágy földreit, réteit, malmait, szőlőit (nem javításait ezekben) fizesse ki, úgy vehesse magához.

És midőn Verbőczinek e' czimét olvassuk, nem lehet eléggé nem bámulnunk: mennyi képtelenségeket, 's ellenmondásokat volt képes ezen egy kurta czimében összehalmazni. Ezen czimének néhány sorain alapult a' földes úri tulajdon eszméje, mellynek azon korbéli minden törvények ellenmondanak, melly minden elmaradásunk, minden nemzeti gyöngeségünk kútfeje, örökségül ránk szállott átok, mellyel a' jelenben vivünk. Ezen czimben Verbőczi épp a' jobbágyok fekvő vagyonáról, végrendeleti, eladási jogairól beszél, és még is a' 7 §-ban ezt mondja:

„Rusticus praeter laboris mercedem et praemium in terris domini sui quantum ad perpetuitatem nihil juris habet, sed totius terrae proprietas, ad dominum terrestrem spectat et pertinet.“

Lássuk már most a' nyomban következő 8 §-ból mi ez a' laboris merces et praemium, 's mi ebben a' jobbágy tulajdona Verbőczi saját szavaival:

„Per hujusmodi igitur legationem aut venditionem colonus non nisi laboris sui mercedem et praemium, condignam scilicet aestimationem terrae, prati, molendini vel vineae cuius legare vel vendere potest.“ 's a. t.

Már pedig mi volt törvényeinkben a' condigna aestimatio a' communis mellett fejtegetni sem kell. És e' szerint a' jobbágy földjeinek, réteinek, malmának, szőlőinek teljes, méltó becsü áráról rendelkezett, azt eladhatta, a' földes úr is ezeket csak közönséges becsü szerint kifizetve vehette kezéhez; ki é volt hát a' tulajdon? De így jár az ember mindenkor, midőn a' természet, igazság határain túllép; szükségképp a' képtelenségek 's ellenmondások honába jut.

Hogy illy világos törvények ellenére a' maradék gyakorlatilag e' tulajdon értelmének más magyarázatot adott, dicsőségére bizonyára nem válik; de megszününk csudálkozni, ha meggondoljuk, hogy a' jogtalan néptömeg minden ügyeit századokig az érdekelt fél kezelte, bírāja, képviselője, pártfogója (!) csak a' nemesség volt, melly a' magyar megyék okleveleinek béveztése szerint igazán csak szegény adózó népünk fenmaradhatása felől tanácskozott. Ebből azt is tanulhatjuk meg, hogy szabad alkotmányunk, helyhatósági rendszerünk, e' nemzeti nagy kincsek, nem valának a' bübér kizáró viszonyaira számítva, de az minden polgárnak jogokat, saját védelmet 's befolyást követel, a' nélkül a' narchia, olly pedig, mellyben a' piscis major devorat minorem, mint számtalan védtörvényeink bizonyítják.

És ha annyi minden időbeli törvények értelmével ellenkező néhány szónak, mit Verbőczi bonus Homerusként elmond, a' lehető legtagabb magyarázatot adunk is, legfőlebb kisajátítás forma jogot vitathatunk a' földes urra nézve, de tulajdont annyival kevésbé minthogy positiv elmagyarázhatlan törvények ellenére bár mi hossz-as gyakorlat fegyverül nem szolgálhat, és a' törvényhozásnak el kell szemeit fordítani olly gyakorlattól, melly természeti igazság, józan politica, positiv törvények ellenére századokig elnyomott minden ipart, minden szorgalmat; melly mellett a' nemesség tag birtokában is koldussá lett szükségképp, és az igazság 's törvény ösvényére visszavezetni, olly ösvényre, mellyen néhány évek alatt is látjuk a' szomszédhon gazdagsági iparát óriás léptekkel fölvirágozni.

Vitáink következtében meg kell még jegyeznem, hogy a' nemesi (allodialis) birtok soha adó alatt nem volt, sem az kulcsát vagy mértékét az adónak nem tette, mert a' felkeletési teher személyes volt, mitől a' többek szolgálataban lévő nemesek sem valának kivéve, sőt öregek 's törpék is mást állítottak magok helyett. Segedelmi terhe a' nemességnek mindig a' birtokában lévő jobbágyok számától vettett

ki, 's azok szerint adóztak; allodialis birtoka soha tekintetbe sem vétetett.

Hogy a' fenirt kir. városi rendszer az e-léadott alkalmazással olly állapotot idézne elé, melly soha sem létezett, 's a' földes uraknak olly jogokat adna, mellyekkel törvényesen soha sem bírtak a' feneléadattakból világos. Ez által milliók tétetnének egyszerre földönfutóvá, a' legnagyobb bizonytalanság örvényébe taszítatnának. És midőn illyes eszméket hallunk, nem lehet hogy akaratlan eszünkbe ne jusson az angol haszonbér-rendszer; de nem kell azoknak, kik illyeket táplálnak, vagy ismerni vagy emlékezni azon rendszer átkaira; várják bé, kérem, kifejlését, sok ideig úgy sem tarthat 's ítéljenek, — ha az eddigi szerencsétlenségek 's rázkodások nem elegendők, — annak kifejlése után.

A' földbirtok, viszonyaiban, nagy változás küszöbén áll Erdélyben is, és mert látjuk a' szomszéd magyarhonban miként emelkedik a' föld bece, a' földbirtokos érdeke már fölébredett, ebből pedig a' szegény birtoktalan nép elnyomatása szükségképp következne. Nézzünk csak a' kétségküli allodiumok iránti egyezkedéseket, hol t. i. az ajánlott szabad alkudozás fennáll. A' főváros szomszédjában van néhány falú, hol erre számtalan példákat lelünk, két vékás haszonvehetlen cseréért, mellyet kiirt 's használ, szolgál évenként 52 napot, — egy illy alkú volt nem rég kezemben, mellyben egy adózó kibérel a' földbirtokostól egy köblös dombos, gödrös cserét. Föltételei ezek: egy év alatt tartozik kiirtani 's házat építeni, addig szolgál 52 napot, a' következő évtől, míg bírja 's használja, évenként 104 napot, ennek ára magyar úrbéri mértékkel 43 f. 20 kr. évi haszonbér, tőkéje egy köblös cserének 712 f. 2 kr. váltób. Ide vezetne a' szabad alku, így könnyítenénk a' szegény nép sorsán!

Ellenben a' magyar úrbérben meghatározottat elsöben a' jobbágy földilletősége, és az ennek megfelelő adózás mértéke, ezt követte az örök váltság engedménye, béfejezi a' kényszerített megváltás, melly által a' földesúr teljes,

tökéletes kárpótlást nyer, a' jobbágy örökre fölszabadul, birtokossá válik 's akkor a' kir. városi szabad adás-vevési rendszer önként elé áll. Jobb azért a' biztosabb ösvény szorító szabályait egy időre túrnünk, mint mindent koczkárra tenni és milliók sorsát az örvény szélére taszítani, mert higyük el: ha a' tömeg behull, magával sodor bennünket is.

(Folytatása közelebből.)

Kovács Lajos.

Néhány szó még az unioról.

(Folytatás.)

Kivánom továbbá Erdélynek Magyar honnal való egyesülését, mert ohajtok nem papirosan csak hanem tetteleg is alkotmányos nemzet maradni. Azon birodalom, mellyben egy uralkodó kormánya alatt külső erő ellen biztosítva élünk, nagy részint szabad alkotmányt nélkülözö nemzetekből áll. Csupán magyar hon és az aránylag kicsiny Erdély alkotmányos országok. Mint előbb is mondtam a' dolog természetéből foly azon igazság, hogy a' nagy tömeg a' kisebbit assimilálni hajlandó. Olly uralkodás melly több millió szabad alkotmánynyal bíró nemzetek mellett egy kis birtokában határtalan hatalommal igazgatna igen hajlandó volna ezen kis részt a' nagy tömegre szabott szabad elvű intézvények szerint kormányozni, és ez megfordítva is úgy van. Állításomat Erdély és Magyarhon példája is bizonyítja; tiz millióból álló nemzet inkább méltányoltatik arra hogy érte a' birodalom több részeire szabott általános módszertől eltávolozzanak mint egy két millióból álló. Ezekből egyesülni ohajtok a' birodalom azon részével, melly egy szellemü velünk remélve hogy így védve leendek az idegen elemek hatása ellen. Magyarország a' dunai gőzhajózás (áldás azokra kik több dicső mellett ezt is eszközlék ha ollykor egyes lépteik nézeteinkkel nem is egészen egyeznek) és eddig szunyadó erejének ezer ala-

ku fejlődései által az európai mivelt népek nagy családjának munkás tagja lett, anyagilag és szellemileg napról napra halad, 's útát törend magának mindazon akadályokon, 'mellyek elejébe tornyosulni fognak. Mű ha nem egyesülünk, már elszigetelt helyzetünkönél fogva mind hátrább hátrább maradunk, vagy mint terhelt hajó a gőzös által, annak röplit gátolva ön munkásságunk és ön akaratunk nélkül fogva burczoltunk az erőteljes után. Váljunk tehát egy testté a' testvér honnal, együtt részesüljünk javiba, együtt tőrjünk fáradságait, vívjunk harcain, osztozzunk győzedelmébe; tegyük összefort erő által lehetségessé azt mit külön külön egyik sem lett volna képes elérni.

Ohajtom továbbá az egyesülést azért is mert Magyarországot a' nagyobb alkotmányos kérdésekre nézve sokkal előbb látom állani Erdélynél, 's bár tagadni nem lehet hogy ott is igen sok van még elintézni való, de legalább a' kezdet, melly mindég legtöbb akadályok által szokott gátoltatni, ott már meg van téve, ott az alkotmányos utoui mozoghatás kivívaték, csak haladni kell előre. Nálunk ezer meg ezer el nem határozott formásságok, elvkérdések vetnek elő haladhatásunknak majd áthághatatlan gátokat. Mig Magyarország a' tárgy érdemével bajlódhatik, nekünk oldalút feltalálásán kell törni fejünket, mellyen elv se áldoztassék, az akadály is kikerültessek; 's pedig illy módszerrel a' ezél vagy eltévesztetik, vagy csak későn érhetik el. — Magyarországon az alkotmányos élet főbiztosítéka az adó dolga tisztában van; három évenként határozza azt el az ország, kimutatott szükség szerint. Ennek papiroson nálunk is illy formán kellene lenni, azonban hogy a' mostan divatozó rendszer miképpen rekeszti ki, akár a' kebelbeli tára, akár az egész ország adója felelőli rendelkezhetésből az országot, szomorú köztudat. — Továbbá a' megyei életet is ott teljesen kifejtve, nálunk minden haladást megsemmisítő bilincsek közt látjuk. Magyarországon mindazon törvényczikkek és felterjesztések, mellyek az országgyűlés munkásságának ered-

ményei, ugyan azon gyűlés végére leküldetni szokott megerősítések, királyi válaszok által végképpen elláttatnak; nálunk ellenben az 1811beli felterjesztésekre 1827ben jöttek a' megerősítések és válaszok, midőn a' környülmények változván, az akkori nézetek, a' mostani időkre már alig alkalmazhatók. A' testvér honnak ezen nevezetes elsőbbségeivel szemben nem tartom elégséges pótléknak némelly főtisztviselőink megválasztásabani befolyásunkat, ámbár ezen minden esetre nevezetes jogot olly le becsülni nem tudom mint egy érdemes barátom, ki az unioról kimerítőleg értekezett. Noha a' választás körüli szabad mozoghatás körülményeink által felette sok megszorításokat szenved is, minden esetre, mind a' nemzet mind a' tisztviselők lelkületére felette nagy befolyást és a' bürocratai szellem ellen nevezetes ellenhatást gyakorol. Röviden én abban látom a' különbséget a' két magyar haza között, hogy Magyarország a' melly alkotmányos jogokkal bír azokat valósággal gyakorolja is, 's ha esnek is itt ott olly lépései a' kormánynak, mellyeket az ország sérelmeseknek tart, ezek egyes kivételek a' rendből, de általánosán szólva nemcsak az alkotmányos formák, hanem az alkotmányt illető egyes részletek is életben vannak. Mi ellenben mint a' magnesi álmjáró két életet élünk, egy képzeletit dolgozó szobáinkban az Approbata Compilata 's királyok decretumai-ból merítettet, és egy ettől merőben különböző gyakorlatit, mellyre a' mindennapi sanyaru tapasztalás tanít. Ezen kettős életnek országos és helyhatósági gyűléseinken történni szokott egybeütkezésé azon fő akadály, melly nálunk minden haladást lebilincsel. Illy veszélylyel járó baj ellenszeréül a' magyar honnal való egyesülést látom minden felett szükségesnek.

Midőn ezek mind így vannak, mi okozhatja mégis hogy az egyesülés ellenségei olly számok, 's hogy többen kik a' haza nagy kérdéseire nézve egyébiránt közönyösök, mihelyt e' tárgy kerül elő, szokatlan ingerültséggel fejtik ki mind azon energiát mi csak bennök rejlik, 's a' sőtétben kísértetet gyanitóként megborzadnak, a'

nélkül hogy félelmök helyes okát elmondani tudnák. Mert azon czáfolatot alig érdemlő csekélységek, mellyekkel elő szoktak állani, illy ingerült ellenszegülés igazolására elégtelenek. Én részemről két, sokaknál alig észrevehetőleg ható lélektani oknak tulajdonítom ezen idegenkedést. Az első rokon fajú azon érzelemmel, melly Caesarral mondatta, hogy inkább ohajtana első lenni bizonyos kis városban mint Romában második. Természetes, hogy minél kisebb a kör, mellyben munkálódunk annál nagyobb abban személyes hatásunk, 's kellemetes érzést okoz látni mi hatást gyakorol személyünk az őt körző tömegre. Azok tehát kik Erdélyben hatással bírnak, vagy bírní kérkednek 's hiányzik keblökben azon biztosíték, hogy a' nagyobb teren is hatást gyakorolni képesek leendenek, ezen majd homályosan csak ösztönileg munkálódó, majd világosabban jelenkező érzettől indítva az egyesülés ellen szegülnek és az emberi kebel másik sajátságánál fogva, ingerültséggel kívánják pótolni a' győző okok hiányát. Azonban ha meggondolnák hogy tágabb pályán, ha szintén hatásuk csekélyebb is az eredmény bár nem olly szembe szökő, de ugyan az; sőt ha van belső erejük, melly a' magasb körben is ki tudja vívni befolyását, akkor a' helyett hogy siphusi követ mozgatva egy erőtlén kis ország többnyire siker nélküli igyekezeteiben részesülnek, egy nagy erőteljes dicső nemzet biztos lépteit vezetik, és midőn most alig hat minden törekvésök eredménye a' szűk határszélekig, akkor európai fontosságú események eldöntésében fognak aránylagos részt venni, talám kevésbé zárnák be szemeket, dugnák bé füleiket az ellenek felhozott okok ellen. De álljon ez bár miként: szabad-e önzésnek, szenvedélynek, személyes nagyra vagynak feláldozni a' köz érdekét? és mik vagyunk mi, bár mekkoráknak is képzeljük magunkat, hogy pulya nagyságunkat nemzetiségünk fenntartása, alkotmányunk szilárd alapokra állítása, a' magyarhon virágzóbb állapotba helyhezése, szent érdekeivel szembe merjük tenni? Nincs senki elég szűk keblü tudom ki ezenkér-

désekre nyíltan igennel merne felelni, de kerülök az ilyenek a' felvilágosítást, akadályok koholására, az egyesülés részletei apróbb keblemetlen feleire függesztik szemüket, 's mindent az önzés nagyító üvegén által tekintve, azt másokkal akként kívánnák nézetni. Kik tudva követik ezen utat, hozzájok semmi közöm; de szólok azokhoz, kik öntudatlan ragadtatnak az ösvényen, 's szólítom őket nem arra hogy engemet kövessenek, hanem hogy e' fontos tárgy iránt magok tegyenek vizsgálatot, részre hajlatlant, előítéletől mentet, és ezen kísérletöket ottan ottan ismételve kövessék meggyőződésöket, álszemérem ne tartoztassa őket az egyszer kimondott vélekedés mellett, 's ki mindég ugyan azon rögzött eszmékhez akarna ragaszkodni, az emberi nem legszebb tulajdonát a' folytonos kifejlésre törekvést kívánná megfojtani. Ön állású vizsgálódási módszer, személyes apró érdekeken feljül helyezett nézpon és a' talált eredmény józan felhasználása; ezek miket én tőlek kívánok.

Az idegenkedést szülő második oknak azon követelő hangot gondolom, mellyel magyar honi véreink kivált régebben Erdély vissza kapcsolását mint tartozást megkivánták; és a' részekre nézve most is megkivánni nem szűnnek. Illy módszert helyeselni igen kevés erdélyi ember fog. Részemről meleg barátja vagyok ugyan az egyesülésnek, de azt, mint két egymástól független nemzet közös akaratából kifolyó szabad egyezményt, nem egyfelől mint tartozást másfelől mint jogot, kívánom. A' visszakapcsolás követelése azon helytelen előzményből indul ki, mintha Erdély magyarhontól elszakadt, volna, 's tehát ez mint tőle elvált rész visszakapcsolásához joggal bírhatna. Én azonban úgy hiszem, nem Erdély vált el magyar hontól, hanem a' gyászos mohácsi harc után az akkor egyesült magyar birodalom két csak nem hason nagyságu részre szakadt, az egyiknek mint tudya van Ferdinand a' másiknak Zápolya lett királya és semmi ok sem volt egyik részt inkább elszakadtnak tartani mint a' másikat. Az, hogy később a' keleti rész apadott, a' nyugoti ennek

ragadmányiból nevedett, ok nem lehet az elszakadást a' már kisebb mellé tenni epithetonul; szóval magyar honnak, ha ereje több is, de joga csak annyi van Erdélyt visszakövetelni mint Erdélynek magyarhont. A' részekre nézve is igényök szilárdabb alapon nem nyugszik, minnek azonban bővebb fejtegetésébe ereszkedni nem kívánva hivatkozom azokra, miket e' tárgyban tudós barátom Horvát István bocsátott közre, 's ezzel a' jogok feletti ösztövért vitatásokat mellözve, más szempontból indulok ki és célra nem vezetőnek sőt czéltől eltérítőnek állítom az illy követelő elő adásokat, mivel azok az egyesülés kevésbé meleg barátinál ellenhatást költenek. Éppen így az egész ország egyesülését hátráltató körülménynek tartom a' részek elszakasztását, mert sokakban elkeseredést szült a' hatalmat velünk éreztető nagyobb testvér iránt — egyfelől — másfelől elszakasztatván Erdélytől egy az egyesülést kívánó nevezetes rész kissebbítetett azon felekezett, melly azt ohajtottotta és így ezen kívánatnak az ország általi kimondatása hátra vettetett. Ha azonban én a' magyarországiak illy móddali fellépésöket nem is helyeslem (a' mi az újabb időkben módosítást is szenvedett) éppen olyan hibásnak tartom, hogy mi azért mert ők rossz uton járnak, a' helyes uton menni ne kívánjunk, és ha különben üdvösnek tartjuk az egyesülést, azért szegülünk ellene mert ők nem kérik, hanem kívánják. Jelentsük ki, hogy mi független ország vagyunk mint ők, a' részeket elszakadni ne engedjük magunktól, hanem azokkal együtt kapcsolódjunk egybe testvéreinkkel, kik állhatatosan hiszem, nyílt karokkal és rokon érzésű kebelvel fogadandanak.

(Vége közelebből.)

Zeyk József.

A' Bogatról.*

... Mennyi viharnak kelle Aranyosszéken átvonulnia ... 's minél némábban ül az enyé-

* A' 'Székelyhonról' című munkából.

szet romjain: annál ékesb nyelven mondja el a' historia, mint kötözgeté a' keresztes mezején a' győztes Tráján sebesült vitézeit saját ingével; .. annál boszusabban keresgéli a' hont kiirtani akaró vajda érdemelt emlékét; .. 's búsan említi meg, a' kézdi hősöknek ajándékozott, harmincz falú nevét, mellynek nehánya régtől nincs, 's utcáin a' Bogát kalászi inganak.

E' szántóföldek szabályzata valóban saját-szerű. De ne büszkélkedjete vele, mert ha egykor jótékony volt, most ellenkezőre vált. E' birtok jog követelése valóságos gúny a' követelőre. Fiuról fira száll, vagy fileányra; eladni, kamatazóbbal cserélni, vagy mással műveltetni tilos: még is a' harmadik használatlan év, pünkösdje harmadik regén, szalad mennyinek csak tetszik, 's a' hamarabb érkezett magának eljegyezi. Az egyszerre érkezett civódók perén nyér a' harmadszor érkező. E' történik a' magtalanul halálzásoknál is. Lesik mig kiszakad a' volt haszonbérő lelke, 's vonaglásainál már futásnak indulnak, a' gazdagon termő, de soknak gyakorta semmi értékű földét, 's aztán sajátjöknek hinni nem átollják, pedig mit érnék egy forrással? mellyből szomjamat ugyan igen; de égő házamat megoltani nem szabadna; mit használna nekem egy gyógyszer-tár? hol az egész szagát tűrném és használnám egészséges koromban; de ha betegségre jutnék, skatulákat félegetitni tiltanak, 's ha jobb légeret kilépnék, mig erősödném más foglalná el helyemét; mi értékű volna nekem olly töképenz? mellynek kamatja szegényül tartogatna ugyan, de ha a' nyomor keturná a' jóllétet házamból: nem nyulhatnék e' tökéhez? — vagy ha nyomorultabb lennék, semmint kamatját is beszédhetném? — vagy éppen éhségtől menthetném meg beteges házamat, melly felgyógyulva mindent visszaszerezhetne? Nem valódi képe-e a' bogáti kiváltság jótékony-ságának, mert igazán égéskor használhatlan forrás; betegségben tilos gyógyszer-tár; 's a' nyomoruságban el nem zállagosítható ősi drágaság. Magyarország a' jus regiumot megakarja váltani, hogy ősi birtokait sajátjává téve, becset sze-

rezzen neki a' megszorulás esetére: 's Aranyos-
szék, hol királyi jog nincs, hogy a' birtok be-
csét csökkentse, több száz holdra terjedő ál-
dott földnek becsét elvevé, hogy lenne számat-
lan vagy inkább régi pénz az éhező kezében.
Elismert igazság; hogy szabad földön és szabad
művesek kezében virulhatnak fel az ipar aszni
indult ágai; elismert igazság, hogy mentől ke-
vesebb idő és erő vesztéssel művelhetni a' föl-
det; annál olcsóbbá jön a' termék; 's még is
Aranyosszéknek vannak földjei, mellyhez né-
mellyik birtokos fél napig mehet, 's nem ad-
hatja el, hogy közelebb szerezhessen árán. E'
földek rendszere megavult. E' térség kinek sem
sajátja, meg kell előbb utóbb pénzen vennie,
hogy aztán ő is eladhassa. Elhozta az idő az
árubavetés óráját, 's int az idő, hogy e' szék
népe is az emberiség feltalált útja felé siessen,
's látjuk is az idő intő kezét, mert népnevelés-
ről hallok terveket... De Nagy Pálként, pénz
pénné és háromszor is pénné! mert a' források
mellyeket nyitni, 's e' csatornába venni akartok,
nem soká szárazon hagyják a' medret, 's a' nagy
és üdvös terv, csirájában elsenyved. Pedig vár-
natok nem lehet, mert ha Berzsényi olly lelket
leverőn panaszkodik a' romlásnak indult magyar-
ra mit mondana az istenfélő székely nép ide di-
csően települt utódáról, hol sem érteimiség sem
erkölcsiség nem tartja fel a' felzajdult testi erőt;
mert iskola nincs, az ur templomába pedig bün-

tetés, kényszerít némelleyeket. Ki látni akar fej-
delmi természetű férfiakat, 's szép szüzek anyjává
teremtetett hölgyeket: o igen; itt láthat ele-
get, de felsohajt látásokra... Ezzel nem akarom
megtagadni a' jobb rész koszoruját; mindig meg-
hajoltam az erénynek, 's a' polgári koszorus
előtt — felállok mint a' római. Azonban ha sér-
tem honfi büszkeségtek: ott a' Bogát, mint a'
műiparnak feloldozható szelleme, váltásatok meg-
keves pénzen, 's a' kevésből olly öszveg gyü-
lend, melly intézeteiteket gazdagokká, titeket sza-
badabbakká téve, visszaad a' meggyalázott édes
anyának... De itt úgy-e az enyim és tiéd kö-
zött fordul meg a' feltétel: 's az önérdek szem-
közt áll a' hazafisággal. Azonban itt a' dics! 's
ti is mondogatjátok: hogy a' jó itt nem bérért
teszen; itt az út mellyen beléphettek a' jó és
nemes honfiak sorába. Vagy nemde magatokért
adnátok, 's ki nem adna jószívvel, hogy napok
után többszörösen vegye bé, 's csekélység is
volna az, 's még az is több éveken át lefize-
tendő; mert a' Bogát nagy, a' szék tizenegyes
fél □ mfuyi; a' nép száma huszonegy ezrenyi
's így egy mű és gazdasági más tudományos
iskola, 's egyebek is alakulhatnának e' pénz-
erőn, 's a' t. S mikor b. Sina, a' nem magyar
ezereket ad ki bizonytalanra, Pestbuda össze-
kötésire, hogyan ne adhatna egy szék annyit,
hogy összeköthesse magát a' műveltség és gaz-
dagulás haladó gyermekeivel. — Hajnallik a' nem-
zeti teremtés hatodik napja, ott keletre a' haj-
nalcsillagok: nem soká elválik az oktalan az em-
berekétől, 's ki nem fog látni a' világosságban,
könnyen elvétheti teremtése helyét.

Kövári László.

KÖZLEMÉNYEK.

Ötletek.

13. Némelly országok politicalai vezérei között az a'
különbség, mi az agarászó 's a' lesbe lövő közt. Itt a'
két szerep, rendező úr! ossza ki!

14. Ki mindennek igazat akar tenni, magának nem
tesz utóljára igazat; a' melly bírót pedig csak egyszer
észrevesznek, hogy fényesre kacsingat, e' kis pocsolya-
ba négszületett, jól ápolt 's emberré növekedett becsü-
lethire is belé tikkadhat. — Consul non unius anni!

15. Navita de ventis — nekem mint historicusnak
a' napi események körültem zibongó képei közé un-
talan a' multak sirból kelt alakjai vegyülnek. Egy fe-
lől mintba Pyrrhust hallok vala mondani: „Még egy

győzelem, Cyneas, 's azzal elmehetünk Italiából. "Más-
felől a' Paviai hőst I. Ferenczet látom száguldani biz-
tató szavával: „l'out est perdu, fors l' honneur!"

16. Üres kamarának bolongdasszonya, mint a' pél-
dabeszéd mondja. A' votum gazdáik mas viszonyuak;
ezek annál könnyebben úzik játékaikat, minél üreseb-
bek a' fők mellyekkel sáfárkodnak.

17. A' titkos szavazáskor megszámlálják a' szózato-
kat; conscriptiokor is megszámlálják a' népet; tehát a'
titkos szavazás conscriptio. De a' fegyveradáskor is
conscribálnak; tehát a' titkos szavazás annyi mint fel-
fegyverkeztetés!! A' melly vad illy hálóban megfogat-
ja magát, az csakugyan tartozik magának azon igazság-
gal, hogy a' rókák családjához nem tartozik.

Sisabar.